

» Deus eorum¹? » In novissimo enim apparebit misericordia ejus et veritas, quando signum Filii hominis apparebit in cœlo, et tunc plangent omnes tribus terræ, nec dicent: « Ubi est Deus eorum? » cum eis non adhuc credendus prædicatur, sed jam tremendus ostenditur.

XIV. « Deus autem noster in cœlo sursum. » Non in cœlo, ubi solem et lunam vident, opera Dei quæ colunt; sed « In cœlo sursum, » quod transgreditur omnia corpora cœlestia et terrestria. Nec sic est in cœlo Deus noster, quasi subtracto cœlo ruinam sine sede formidet. « In cœlis et in terra omnia quæcumque voluit fecit². » Nec indiget operibus suis, tanquam in eis collocetur, ut maneat; sed in sua æternitate persistit, in qua manens omnia quæcumque voluit fecit in cœlis et in terra. Neque enim jam eum portabant, ut ab eo fieri possent; quando nisi fierent, eum portare non possent. Ergo in quibus est ipse, tanquam indigentia continet, non ab eis tanquam indigens continetur. Sive sic intelligatur: « In cœlis et in terra omnia quæcumque voluit fecit, » vel in superioribus, vel in inferioribus populi sui voluntariam gratiam suam constituit, ne quis de operum meritis gloriatur: quia sive montes gestiant velut arietes, sive colles velut agni ovium; a facie Domini commota est terra, ne in terrenis sordibus perpetuo remaneret.

¹ Psalm. secund. cxiii, 2. — ² Ibid. 3.

ENARRATIO II

IN EUMDEM PSALMUM CXIII.

SERMO II.

De altera parte Psalmi.

I. QUANQUAM fortasse omnium Psalmorum sit una contextio diligenter intuentibus, ita ut nullus sequatur qui non superiori possit adjungi: tamen istum ita consideremus, tanquam uterque unus sit, iste scilicet ac superior. Namque cum in illo dictum sit: « Non nobis, Domine, » non nobis, sed nomini tuo da gloriam: super misericordia tua et veritate tua: ne quando dicant Gentes, » Ubi est Deus eorum¹? » quia invisibilem Deum colimus, qui nullorum corporeis oculis, cordibus autem paucorum mundissimis notus est; tanquam ideo possint dicere Gentes: « Ubi est Deus eorum? » quia ipsi possunt ostendere oculis deos suos: primo admonuit operibus sentiri præsentiam Dei nostri, quia cum sit « In cœlo sursum, in » cœlo et in terra omnia quæcumque voluit fecit. » Et quasi diceret, Ostendant Gentes deos suos. « Simulacra, » inquit, Gentium argentum et aurum, opera manuum » hominum². » Id est, quamvis Deum nostrum carnalibus oculis vestris non possimus ostendere, quem per opera intelligere debuistis: nolite tamen seduci vanitatibus vestris, quia vos ea quæ colitis digito potestis ostendere. Multo quippe honestius non haberetis quod possetis os-

¹ Psal. cxiii secundi, 1, 2. — ² Ibid. 4.

tendere, quam ut in eo quod istis oculis a vobis ostenditur, vestri cordis cæcitas ostendatur. Quid enim ostenditis, nisi aurum et argentum? Habent quidem et ærea et lignea, et fictilia simulacra, et hujusmodi alterius alteriusque materiæ: sed pretiosum eorum maluit commemorare Spiritus sanctus; quia cum in eo quisque quod illi charius est erubuerit, multo facilius a veneratione viliorum. Nam dictum est alio loco Scripturarum de simulacrorum cultoribus: « Dicentes ligno: Pater » meus es tu; et lapidi: Tu me genuisti¹. » Sed ne sibi prudentior videatur qui hoc non ligno et lapidi dixerit, sed auro et argento; huc aspiciat, huc aurem cordis intendat: « Simulacra Gentium argentum et aurum. » Non abjectum aliquid et aspernabile nominatum est: et ei quidem animo qui terra non est, terra est et aurum et argentum; sed speciosior atque fulgentior, solidior atque firmior. Noli ergo addere manus hominum, ut ex eo metallo quod fecit verus Deus, velis facere falsum deum; imo falsum hominem, quem pro vero venereris Deo; quem quisquis pro vero homine in amicitiam reciperet, insaniret. Ducit enim, et affectu quodam infimo rapit infirma corda mortalium formæ similitudo, et membrorum imitata compago. Sed sicut fabricata singula ostendis, sic ostende officia singulorum, quorum te effigies, o humana vanitas, trahit.

II. « Os enim habent, et non loquentur; oculos habent, et non videbunt: aures habent, et non audient: » nares habent, et non odorabunt: manus habent, et non contrectabunt; pedes habent, et non ambulant: non clamabunt in faucibus suis²: » Jam ergo artifex melior est eis, quia ea potuit membrorum motu atque officio fabricare: quem tamen artificem

¹ Jerem. II, 27. — ² Psal. cxxii, 5-7.

te utique puderet adorare. Melior et tu, quamvis ea non feceris; quoniam quæ illa non possunt facis. Melior et bestia: ad hoc enim additum est: « Non clamabunt in » faucibus suis. » Namque cum superius dixisset: « Os » habent, et non loquentur: » quid opus erat, postquam a capite usque ad pedes membra decursa sunt, de faucium clamore repetere; nisi, credo, quia illa quæ de cæteris membris commemorabat, communia esse hominibus bellisque sentimus? Nam et vident, et audiunt, et olfaciunt, et ambulant, et quædam sicut simiæ manibus contrectant. Illud autem quod de ore dixerat, proprium est hominis; quoniam bestiæ non loquuntur. Ne quis autem ad sola humanorum membrorum opera referret quæ dicta sunt, et diis Gentium solos homines anteponeret; post omnia subdidit, dicens: « Non clamabunt in faucibus » suis: » quod rursus hominibus pecoribusque commune est. Quod si primo dixisset, cum ab ore cœpit membra percurrere: « Os habent, et non clamabunt: » cuncta etiam sic ad naturam hominis referrentur, nec facile ibi quidquam de communionem ferarum sensus audientis adverteret. Cum vero illud de ore dixit, quod hominis proprium est, et post enumerationem partium corporis, quam commemoratis pedibus terminasse videbatur, adjunxit: « Non » clamabunt in faucibus suis: » lectorem vel auditorem fecit intentum, ut dum quærit cur additum sit, admoneri se inveniatis simulacris Gentium non tantum homines, sed etiam belluas se debere præponere: ut si pudet adorare bestiam, quam fecit Deus videntem, audientem, odorantem, contrectantem, ambulantem, clamantem in faucibus suis, viderent quam pudendum esset adorare mutum, et carens vita sensuque simulacrum; cui ad hoc inesset similitudo membrorum, ut anima carnalibus sensibus dedita, quasi viventi atque animatæ formæ applica-

ret affectum, cum ea videret quæ in suo corpore viva atque animata sentiret. Quanto ergo melius mures atque serpentes, et id genus animantium cætera, de simulacris Gentium, si ita dicendum est, quodam modo judicant, in quibus quia non sentiunt humanam vitam, non curant humanam figuram? Itaque in eis plerumque nidificant, et nisi humanis motibus deterreantur, nulla sibi habitacula munitiora conquirunt. Movet ergo se homo, ut viventem bestiam a suo deo deterreat; et illum non se moventem, quasi potentem colit, a quo meliorem deterruit. Deterruit enim videntem a cæco, audientem a surdo, clamantem a muto, ambulantem ab immobili, sentientem ab insensato, viventem a mortuo, imo deteriore quam mortuo. Mortuum quippe sicut manifestum est non vivere, ita manifestum est aliquando vixisse. Quapropter Deum, qui nec vivit, nec vixit, profecto et mortuus antecedit.

III. Quid hoc manifestius, fratres mei dilectissimi? quid evidentius? Quis puer interrogatus non hoc certum esse respondeat, quod « Simulacra Gentium os habent, et » non loquentur; oculos habent, et non videbunt, » et cætera quæ divinus sermo contexit? Cur ergo tantopere Spiritus sanctus curat Scripturarum plurimis locis hæc insinuare atque inculcare velut inscientibus, quasi non omnibus apertissima atque notissima; nisi quia species membrorum, quam naturaliter in animantibus viventem videre, atque in nobismetipsis sentire consuevimus, quamquam ut illi asserunt, in signum aliquod fabrefacta atque eminenti collocata suggestu, cum adorari atque honorari a multitudine cœperit, parit in unoquoque sordidissimum erroris affectum, ut quoniam in illo figmento non invenit vitalem motum, credat numen occultum; effigiem tamen viventi corpori similem, seductus forma et commotus auctoritate quasi sapientium institutorum obsequentium-

que turbarum, sine vivo aliquo habitatore esse non putat? Hinc et mala dæmonia ad possidenda Gentium simulacra talis hominum affectus invitat, quorum præsentium varia fallacia motiferi seminantur et multiplicantur errores. Aliis itaque locis et contra ista divinæ litteræ vigilant, ne quisquam dicat, cum irrisa fuerint simulacra: Non hoc visibile colo, sed numen quod illic invisibiliter habitat: ipsa ergo numina in alio Psalmo eadem Scriptura sic damnat: « Quoniam dii Gentium, inquit, dæmonia: Dominus autem cœlos fecit¹. » Dicit et Apostolus, « Non » quod idolum sit aliquid, sed quoniam quæ immolant » Gentes, dæmoniis immolant, et non Deo. Nolo vos socios fieri dæmoniorum². »

IV. Videntur autem sibi purgatoris esse religionis, qui dicunt, Nec simulacrum, nec dæmonium colo; sed effigiem corporalem ejus rei signum intueor, quam colere debeo. Itaque interpretantur simulacra, ut alio dicant significari terram, unde templum solent appellare Telluris; alio mare, sicut Neptuni simulacro; alio aërem, sicut Junonis; alio ignem, sicut Vulcani, alio luciferum, sicut Veneris; alio solem, alio lunam, quorum simulacris eadem nomina sicut Telluris imponunt; alio illud, alio illud sidus, vel illam vel illam creaturam: neque enim cuncta enumerare sufficimus. De quibus rursus cum exagitari cœperint, quod corpora colant, maximeque terram, et mare, et aërem, et ignem, quorum nobis usus in promptu est; (Nam de cœlestibus quoniam nostro ea corpore contractare atque contingere, nisi oculorum radiis non valemus, non ita erubescunt:) respondere audent, non se ipsa corpora colere, sed quæ illis regendis præsent numina. Itaque Apostoli una sententia pœnam istorum damnationemque testatur: « Qui transmutaverunt, inquit,

¹ Psal. xcvi, 5. — ² I Cor. x, 19, 20.

» veritatem Dei in mendacium, et coluerunt et servierunt » creaturæ, potius quam Creatori, qui est benedictus in » sæcula¹. » Nam priore parte hujus sententiæ, simulacra damnavit: posteriore autem, interpretationes simulacrorum. Effigies enim a fabro factas appellando nominibus earum rerum, quas fabricavit Deus, transmutant veritatem Dei in mendacium: res autem ipsas pro diis habendo et venerando, serviunt creaturæ, potius quam Creatori, qui est benedictus in sæcula.

V. Quis autem adorat vel orat intuens simulacrum, qui non sic afficitur, ut ab eo se exaudiri putet, ab eo sibi præstari quod desiderat speret? Itaque homines talibus superstitionibus obligati, plerumque ad ipsum solem dorsum ponunt, preces fundunt statuæ, quam solem vocant: et cum sonitu maris a tergo feriantur, Neptuni statuam, quam pro ipso mari colunt, quasi sentientem gemitibus feriunt. Hoc enim facit et quodam modo extorquet illa figura membrorum, ut animus vivens in sensibus corporis, magis arbitretur sentire corpus quod suo corpori simillimum videt, quam rotundum solem undasque diffusas, et quidquid non eisdem lineamentis formatum conspicit, quibus illa formata sunt quæ viventia videre consuevit. Contra hunc affectum, quo humana et carnalis infirmitas facile capi potest, cantat Scriptura Dei, res valde notissimas, quibus commemoret, et tanquam excitet mentes hominum in consuetudine corporum dormientes. « Simu- » lacra, inquit, Gentium argentum et aurum. » Sed Deus fecit argentum et aurum. « Opera, inquit, manum ho- » minum. » Hoc enim venerantur, quod ipsi ex auro argentoque fecerunt.

VI. Sed enim et nos pleraque instrumenta et vasa ex hujusmodi materia vel metallo habemus in usum cele-

¹ Rom. 1, 25.

brandorum sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata sancta dicantur, in ejus honorem, qui pro salute nostra inde servitur. Et sunt profecto etiam ista instrumenta vel vasa, quid aliud quam opera manuum hominum? Verumtamen numquid os habent, et non loquentur? numquid oculos habent, et non videbunt? numquid eis supplicamus, quia per ea supplicamus Deo? Illa maxime causa est impietatis insanæ, quod plus valet in affectibus miserorum viventi similis forma quæ sibi efficit supplicari, quam quod eam manifestum est non esse viventem, ut debeat a vivente contemni. Plus enim valent simulacra ad curvandam infelicem animam quod os habent, oculos habent, aures habent, nares habent, manus habent, pedes habent, quam ad corrigendam quod non loquentur, non videbunt, non audient, non odorabunt, non contrectabunt, non ambulabunt.

VII. Itaque sequitur ut illud quoque fiat, quod etiam in hoc Psalmo sequitur: ut scilicet, « Similes illis fiant » omnes qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis¹. » Videant ergo isti apertis et sentientibus oculis, et adorent clausis et mortuis mentibus, nec videntia, nec viventia simulacra.

VIII. « Domus autem Israël speravit in Domino². » Spes enim quæ videtur, non est spes. Quod enim videt » quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus³. » Sed ut perduret usque in finem ipsa patientia, « Adjutor eorum et pro- » tector eorum est. » An fortasse spirituales, (a quibus carnales instruuntur in spiritu mansuetudinis, quia ipsi tanquam superiores pro inferioribus supplicant,) jam vident, et illis jam res est quæ adhuc inferioribus spes est? Non est ita. Nam et « Domus Aaron speravit in Domi-

¹ Psal. cxiii, 8. — ² Ibid. 9. — ³ Rom. viii, 24, 25.

» num¹. » Ergo ut etiam ipsi perseveranter extendantur in ea quæ ante sunt; et perseveranter currant donec apprehendant in quo apprehensi sunt², et cognoscant sicut et cogniti sunt³: « Adjutor eorum et protector eorum est. » Utrique enim « Timent Dominum, et speraverunt in Domino : adjutor eorum et protector eorum est⁴. »

IX. Neque enim nos meritis nostris prævenimus misericordiam Domini : sed, « Dominus memor fuit nostri, » et benedixit nos. Benedixit domum Israël, benedixit domum Aaron. » Utrosque autem benedicens, « Benedixit omnes timentes Dominum⁵. » Quæris quos utrosque? Respondetur, « Pusillos cum magnis. » Hoc est, domum Israël cum domo Aaron, eos utique qui ex ipsa gente crediderunt in Salvatorem Jesum; « Quia non in omnibus illis bene placuit Deo⁶. Sed si quidam illorum non crediderunt, numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit? Absit⁷. » Neque enim omnes qui sunt ex Israël, hi sunt Israël; neque qui semen sunt Abraham, omnes filii; » sed sicut scriptum est, « Reliquiæ salvæ factæ sunt. » Ex persona enim eorum qui inde crediderunt, dicitur, « Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, et sicut Gomorrha similes fuissetis⁸. » Sed ideo semen, quia sparsum per terras multiplicatum est.

X. Dixerunt enim magni de domo Aaron, « Adjiciat Dominus super vos, super vos et super filios vestros⁹. » Et ita factum est. « Accesserunt enim etiam de lapidibus suscitati filii Abraham¹⁰: accesserunt oves quæ non erant de hoc ovili, ut fieret unus grex et unus pastor¹¹: accessit fides omnium gentium, et crevit numerus non solum sa-

¹ Psal. cxiii, 10. — ² Philip. iii, 12-14. — ³ I Cor. xiii, 12. — ⁴ Psal. cxiii, 11. — ⁵ Ibid. 12, 13. — ⁶ I Cor. x, 5. — ⁷ Rom. iii, 3. — ⁸ Id. ix, 6, 7, 27 et 29. — ⁹ Psal. cii, 14. — ¹⁰ Matth. iii, 9. — ¹¹ Joan. x, 16.

pientium antistitum, sed etiam obedientium populorum; adjiciente Domino non solum super patres, qui ad illum in Christo cæteros imitatuos præirent, sed etiam super filios eorum, qui patrum pia vestigia sequerentur. Nam sic ait ille his quos per Evangelium in Christo genuerat: « Imitatores mei estote, sicut et ego Christi¹. » Adjecit itaque Dominus, non solum super montes gestientes sicut arietes, sed etiam super colles gestientes sicut agnos ovium.

XI. Proinde his utrisque magnis et pusillis, montibus et collibus, arietibus et agnis dicit Propheta quod sequitur, « Benedicti vos Domino, qui fecit cælum et terram². » Tanquam diceret, « Benedicti vos Domino, qui vos fecit cælum in magnis, terram in magnis, terram in pusillis: sed cælum non istud visibile, plenum luminaribus ad hos oculos pertinentibus. « Cælum enim cæli Domino: » qui erexit et sublimavit quorundam sanctorum mentes in tantum, ut nulli hominum, sed ipsi Deo suo docibiles fierent: in cujus cæli comparatione quidquid carnis oculis cernitur, terra dicenda est; quam « Dedit filiis hominum, » ut ejus consideratione sive ab ea parte quæ superillustrat, sicut est hoc quod dicitur cælum, sive ab ea quæ subter illustratur, cui proprie terra nomen est, cum totum sicut commemoravimus, in illius comparatione quod cælum cæli dicitur, terra sit; « Terram ergo istam totam dedit filiis hominum³, » ut ejus consideratione, quantum possunt, conjiciant Creatorem, quem infirmis adhuc cordibus sine isto conjecturæ adminiculo videre non possunt.

XII. Est et alius intellectus, a quo dissimulare non debeo, verborum istorum, quibus dictum est, « Cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum. » Ut ab eo quod diximus, non recedat intentio. Dixeram enim magnos et pusillos significari etiam eo quod adjectum est,

¹ I Cor. iv, 15, 16. — ² Psal. cxiii, 15. — ³ Ibid. 16.